

Вихідцями з Західної України були київські архієпископи Варлаам Ванатович і Рафаїл Заборовський, на честь останнього Київська Академія певний час називалася Могило-Заборовською⁴⁶.

Наведений фактичний матеріал яскраво свідчить про тісні зв'язки Правобережжя і Західної України з Києвом у XVIII ст. і невід'ємність культурного розвитку Правобережжя і Західної України від основних українських земель.

Одержано 31.05.90.

Предпринята попытка оценить вклад первого на Украине высшего учебного заведения — Киевской Академии — в культурное единение расчлененных украинских земель в XVIII в. На основе анализа опубликованных и новых архивных источников прослеживаются количественный и качественный состав воспитанников Академии с Правобережья и Западной Украины, характер и значение деятельности ее выпускников в борьбе против католическо-униатской экспансии, за воссоединение украинских земель.

⁴⁶ Вишне夫斯基 Д. Киевская Академия...— С. 17.

М. Даниш (Братіслава, ЧСФР)

Українські студенти в Братіславському ліцеї у XVIII ст.

Використовуючи невідомі досі архівні документи та матеріали, автор наводить нові дані про навчання і діяльність українських студентів у Братіславському ліцеї в XVIII ст.

Дружба українського і словацького народів має давні традиції. Однією з важливих сторінок історії українсько-словацьких зв'язків є культурно-громадські контакти наших народів у XVIII ст. В той час, незважаючи на подвійне національне гноблення з боку імперії Габсбургів і угорського дворянства*, відбувався процес формування самосвідомості словацької нації, зміцнювалися зв'язки словаків з іншими слов'янськими народами.

Існування широких контактів між Україною та Словаччиною підтверджують нові факти про навчання українців у Братіславському ліцеї в XVIII ст.

У той час все більше студентів українського походження здобували освіту в закордонних навчальних закладах, зокрема університетах Західної та Центральної Європи. Як правило, вони продовжували там своє навчання після закінчення навчальних закладів на батьківщині. Часті переходи студентів з одного університету в інший — типове явище для того часу. Широкі та ґрунтовні знання були необхідною передумовою успішної службової кар'єри. Поїздкам вихованців Київської академії в навчальні заклади Австрії та Угорщини сприяла заснована в 1747 р. у м. Токаї Російська комісія по розведенню винограду і заготівлі вин для царського двору. Її керівники запрошували вихованців Академії для роботи в Угорщині і заохочували їх до навчання в місцевих навчальних закладах, насамперед у Будапешті та Братіславі.

В науковій історичній літературі вже згадувалося про перебування у Братіславському ліцеї трьох випускників Київської академії: Івана

* З середини XI ст. Словаччина входила до складу угорських земель.

Фальковського, Андрія Ставицького та Аарона Пекалицького¹. У XVIII ст. Братіслава була не тільки політичним центром і столицею Угорщини, а й містом з багатими традиціями і значними культурно-громадськими контактами. З 1720 р. до кінця сторіччя кількість її жителів зросла в три рази і в 80-х роках, коли там навчалися українські студенти, становила більше 30 тис. чол. Вже наприкінці XVIII ст. Братіслава була студентським містом. У протестантському ліцеї, католицькій гімназії та Королівській юридичній академії навчалися більше 1 тис. студентів. Лекції в Братіславському ліцеї, які кожний рік відвідували майже 400 чол., читали визначні словацькі та угорські вчені². Відомий угорський історик, словак за національністю, Матей Бел у першій пол. XVIII ст. був ректором цього ліцею і значним чином вплинув на характер його діяльності та дальший розвиток. Його праці, як і твори інших представників словацької інтелігенції, були пронизані в той час ідеєю єдності словаків та інших слов'янських народів³. У XVIII ст. ідея єдиного слов'янського народу була характерною і для багатьох слов'янських націй. Теоретична концепція Матея Бела про великий слов'янський народ знайшла своє втілення у діяльності Братіславського ліцею. В списку його учнів є прізвиська словаків, сербів, поляків, чехів, українців, росіян, македонців та представників інших народностей⁴. Історія Братіславського ліцею, його роль у процесі формування національної самосвідомості словаків і міжслов'янських культурно-громадських контактів наприкінці XVIII ст. вивчена дуже мало. Певною мірою ці питання висвітлені у працях С. Маркушовського, написаних наприкінці XIX ст.⁵, а також югославського історика Р. Ковіянича, присвячених навчанню сербів у Братіславському ліцеї в XVIII—XIX ст.⁶ Необхідно відзначити, що наукового дослідження, яке б з марксистських позицій всебічно розкривало роль Братіславського ліцею у політичному й культурному житті Словаччини поки ще немає.

Архівні матеріали цього навчального закладу за XVIII ст. не донесли до нашого часу багатьох фактів. Проте на основі документів, які збереглися в архіві ліцею у Братіславі та рукописному відділі Центральної наукової бібліотеки ім. В. І. Вернадського АН УРСР у Києві, виявлено нові цікаві дані з досліджуваної проблеми.

У списках учнів ліцею за 1747—1835 рр., крім вищезгаданих трьох українських студентів, є прізвиська інших представників України.

Серед них значиться 27-річний К. Крижановський. Його ім'я згадується в статті С. Серебренникова з історії Київської академії в другій половині XVIII ст. У 1753 р. К. Крижановський був призначений викладачем Академії⁷. Дані про його навчання за кордоном наводяться у списку студентів, які навчалися в Братіславі у 1747 р.⁸ Там К. Крижановський

¹ Петров Н. И. Автобиографические записки преосвященного Ириния Фальковского. Ч. 1. (1762—1783) // Труды Киевской духовной академии.— 1883.— Т. 7.— С. 456—479 (далі — ТКДА); Булашев Г. Ириней Фальковский // ТКДА.— 1883.— Т. 2.— С. 229—319, 444—514, 546—615; Булашев Г. Ириней Фальковский // Киевская старина.— 1883.— Т. 5.— С. 89—120; Штернберг Я. И. Из истории экономических и культурных связей между Россией и Венгрией в XVIII в. // Международные связи России в XVII—XVIII вв.— М., 1966.— С. 404—405; Хижняк З. И. Киево-Могилянская академия.— Киев, 1988.— С. 251.

² Lehotská D. Dejiny Bratislavy.— Bratislava, 1978.— S. 37.

³ Tibenský J. Dejiny vedy a techniky na Slovensku.— Bratislava, 1978.— S. 150.

⁴ Archív knižnice evanjelického Lýcea v Bratislave. Matricula scholae Posoniensis Evang. A. C. ab anno 1747 itaque ab an. 1835 (далі — AKEL).

⁵ Markušovszky S. Pozsony ág. hitv. ev. Lyceum története.— Pozsony, 1896; Markuschowski S. Geschichte der evang. Kirchengemeinde zu Pressburg.— D. 1, 2.— Pressburg, 1906.

⁶ Kovijanić R. Stúdie z dejín juhoslovansko-slovenskýsh vzt'ahov.— Martin, 1975.— 140 s.; Kovijanić R. Srpski pisci u Bratislavi i Modri XVIII veka.— Novi Sad, 1973.— 112 s.

⁷ Серебrenников В. Киевская академия с половины XVIII века // ТКДА.— 1896.— Т. 2.— № 6.— С. 380.

⁸ AKEL Bratislava. Matricula scholae Posoniensis.— L. 97.

перебував до травня 1750 р., а з серпня наступного року перейшов в Академію Фридерікіана (Пруссія)⁹. Разом з ним у ліцеї навчався і 19-річний Антон Деметрович з Москви, який прибув до Братіслави в 1749 р.¹⁰ Після повернення К. Крижановського до Києва його призначили викладачем німецької та єврейської мов, які в Братіславському ліцеї викладалися на високому рівні. В 1767 р., будучи вже роменським протоієреєм, він та його брат — гадяцький полковник Антон Крижановський — вирішили відправити своїх синів після закінчення Київської академії продовжувати навчання за кордон, у Лейпцігський університет¹¹.

У 1745—1750 рр. під час своїх подорожей по Західній Європі в Братіславі зупинявся визначний український народний філософ Г. С. Сковорода, який «старался знакомитися наипаче с людьми ученостию и знаниями отлично славимыми тогда»¹². Цілком ймовірно, що в Братіславі він зустрічався і контактував з українськими студентами, які там навчалися, а можливо, і сам відвідав деякі лекції у місцевому ліцеї. М. Мольнар запевняв, що йому «відомо з певних джерел» про навчання Сковороди в університеті м. Трнави, яке знаходиться за 30 км від Братіслави¹³. На жаль, автор не повідомив, які це відомості і звідки вони. Можливо, у процесі дальшого дослідження в архівах Братіслави і Трнави будуть знайдені прямі чи опосередковані свідчення про перебування і навчання там Г. С. Сковороди.

В 1752/53 навчальному році серед студентів Братіславського ліцею першого класу названо ім'я Арсеніуса Безбородка Білозерківця з українського міста Переяслава. В 1753 р. він переїхав у Саксонську академію¹⁴. В. Л. Модзалевський у Малоросійському Родословнику подає генеалогію роду Безбородків, але не включає до нього А. Безбородка. Проте у доповненні він описує його життя. На його думку, Арсеній Безбородко — син сотника Івана Білозерківця і не має ніякого відношення до роду Безбородків¹⁵. Цінним є наведений В. Л. Модзалевським факт навчання А. Білозерківця за кордоном у Лейпцігському університеті в 1754 р., де він називає себе Арсенієм Безбородко Білозерківцем. Саме так записано прізвище цього українського студента у списку учнів Братіславського ліцею. Виникає запитання, чому Арсеній Білозерківець, якого В. Л. Модзалевський не відносить до роду Безбородків, називає себе Безбородком? На нашу думку, це питання потребує дальшого дослідження.

В списку студентів, які навчалися у Братіславі в 1754 р., у третьому класі значиться 17-річний Моксес Федорович з містечка Васильків¹⁶. У списках 1755 р. він є учнем 2 класу¹⁷. В 1758 р. для вчителювання в Костромській семінарії з Києва були викликані вихованці Академії, брати Іван і Максим Федоровичі. Перший викладав у Костромській семінарії латинську мову, риторику та поетику. Максим Федорович читав лекції з слов'яно-російської граматики¹⁸. Вірогідно, що він і є той українець Моксес Федорович, який з 1754 р. навчався за кордоном у Братіславському ліцеї.

⁹ Ibid.

¹⁰ AKEL Bratislava. Matricula classis III-tice sue syntaxistarum ab anno 1749.— L. 10.

¹¹ Петров Н. Автобиографические записки Ириней Фальковского. Ч. 1 (1762—1783) // ТКДА.— 1907.— № 6.— С. 460.

¹² Сковорода Г. Твори в двох томах.— К., 1961.— Т. 2.— С. 489.

¹³ Мольнар М. Невідомий лист Сковороди // Рад. літературознавство.— 1958.— № 2.— С. 113.

¹⁴ AKEL Bratislava. Matricula scholae Posoniensis.— L. 104.

¹⁵ Модзалевский В. Л. Малороссийский Родословник. Т. 2. А—Я.— Киев, 1908.— С. 656.

¹⁶ AKEL Bratislava. Matricula scholae Posoniensis.— L. 361.

¹⁷ Ibid.— L. 645.

¹⁸ Акты и документы Киевской академии, изданные Н. И. Петровым. (Отд. 2, г. 1751—1762).— 1906.— Т. 2.— С. 429 (далі — АДКА).

В 1757 р. у списку студентів значиться 25-річний Грегор Дубравскі, учень другого класу, з Малоросії (*Russia parva*)¹⁹. В 1760—1761 рр. у Братиславі навчалися українець Ян Миловський, який в 1761 р. переїхав у школу Дебрецена²⁰, і Юрай Будовський з Росії, учень другого класу²¹. Ніяких даних про них більше знайти не вдалося.

Найбільш повними є відомості про І. Фальковського, який знаходився в Угорщині 8 років і залишив цікаві та докладні записки про обставини свого життя за кордоном²². У них містяться також дані про перебування і навчання там Андрія Ставицького та Аарона Пекалицького. В 1775 р. молодий І. Фальковський був змушений перервати навчання у Київській академії тому, що його батька Юстина призначили ієромонахом домашньої церкви при російській Токайській комісії в Угорщині²³. 23 лютого того ж року І. Фальковський прибув у Токай. Київська академія потребувала тоді добрих викладачів з математики, німецької та французької мов. Батько І. Фальковського шукав для сина навчальний заклад, після закінчення якого йому було б забезпечене місце викладача у Київській академії. Після невдалої спроби влаштувати сина у Віденський університет батько направив його до Братиславського ліцею, в якому на високому рівні вивчалися латинська й сучасні іноземні мови.

До Словаччини І. Фальковський прибув разом із С. Осватом з Токая, з яким навчався в одному класі. В його документах зазначалося, що він син священика і родом з Києва²⁴. І. Фальковський став учнем третього класу і був одним з кращих серед студентів до кінця XVIII ст.²⁵ Про його ставлення до навчання свідчить переписка з батьком, який в одному з листів від 16 жовтня 1777 р. писав синові: «...с радостью моею слышал, что тебя и там (у Братиславы — М. Д.) так, как в Токаю учителя за прилежание твое к учению похваляют»²⁶. Навчаючись у ліцеї, І. Фальковський наймав також приватного вчителя, який давав йому уроки з латинської та німецької мов. Про інші предмети, які він вивчав у ліцеї, можна дізнатися з надісланого батькові докладного розкладу уроків на тиждень і занять від 8 грудня 1777 р.²⁷ у Братиславі, як видно із записок та листів І. Фальковського, він підтримував зв'язки із сербськими студентами. У своїй праці «Короткий географічний опис Угорщини», яку він написав на основі досліджень учителя історії та географії Братиславського ліцею, словака Яна Томка Саского, І. Фальковський присвятив спеціальний розділ сербам²⁸. Він, зокрема, зазначав: «Сербский народ, называемый попросту рацким, между которым я три года почти проживал, будучи одной православной с нами веры, достоин подлинно того, чтобы мы историю и приключения его прилежно читали»²⁹. Збереглася і його переписка із сербським митрополитом Вікентієм Відаком³⁰.

Проживаючи в Братиславі, І. Фальковський вів книжку витрат, з якої можна дізнатися про його фінансове становище та спосіб життя³¹.

¹⁹ AKEL Bratislava. Matricula scholae Posoniensis.— L. 384.

²⁰ Ibid.— L. 165.

²¹ Ibid.— L. 397.

²² Центральна наукова бібліотека ім. В. І. Вернадського АН УРСР. Рукописний відділ. Музейний рукопис № 928, арк. 80—179 (далі — ЦНБ АН УРСР).

²³ Булашев Г. Ириной Фальковский // Киевская старина.— 1883.— Т. 5.— С. 95.

²⁴ AKEL Bratislava. Matricula scholae Posoniensis.— L. 266.

²⁵ Ibid.

²⁶ Булашев Г. Ириной Фальковский // Киевская старина.— 1883.— Т. 5.— С. 101.

²⁷ Там же.— С. 98—99.

²⁸ ЦНБ АН УРСР. Рукописний відділ. Рук. № 725 (580), арк. 147—162.

²⁹ Там же, арк. 152.

³⁰ Там же. Рукописний відділ. Збірник І. Фальковського. Рук. № 699 (621), арк. 60—65.

³¹ Там же, арк. 40.

Він купив багато книг, серед них праці словаків Яна Томка Саского і Матея Бела, які згодом він забрав до Києва³². У географічному рукописі про Угорщину І. Фальковський погоджувався з науковими поглядами Матея Бела і визнавав себе його учнем³³.

Після пожежі в Київській академічній бібліотеці у 1784 р. багато викладачів пожертвували для неї свої книги і серед них — І. Фальковський. 816 книг купили у К. Крижановського, який навчався в Братіславі у 1750 р. У списку цих видань знаходилися книги угорських вчених, а також праця чеського вченого — педагога Яна Амоса Коменського³⁴. Каталог книг Київської академії кінця XVIII ст. містить більше 20 назв книг, виданих у друкарнях Трнави, Братіслави, Кошице, Будина, Дебрецена. Мабуть, вони потрапили в академічну бібліотеку з особистих зберігань викладачів Академії, які в минулому навчалися в Угорщині³⁵.

Після одного року навчання у Братіславському ліцеї І. Фальковський переїхав до Пешта (Будапешта), де продовжував вчитися в гімназії ордена піаристів*. Причиною цього переїзду була більш дешевша оплата за квартиру та харчування у цьому місті, яка для студентів за кордоном відігравала значну роль в їх житті й навчанні. В одному із своїх листів І. Фальковський констатував: «В Братиславу я ради совершенного изучения немецкого языка и других учений охотнее бы поехал»³⁶. Його перебування в Пешті та навчання в університеті Буди, де він вивчав експериментальну фізику, докладно описав історик Я. Штернберг³⁷.

Перебування І. Фальковського в Угорщині відкриває цікавий факт зв'язків випускників Київської академії, українських студентів, із сербами. В 1733 р. сербський митрополит В. Йованович звернувся до митрополита Р. Заборовського, протектора Київської академії, з проханням надіслати десять учителів до Сербії, щоб вони навчали сербську мову так, як в Академії київській³⁸. У тому ж році до Белграда виїхали вихованці Київської академії і серед них Іван Минацький, який викладав у Карловцях риторику³⁹. Через 55 років І. Фальковський поселився в Пешті у сина І. Минацького — вчителя сербської школи⁴⁰.

В 1783 р. І. Фальковський повернувся до Києва, відмовившись від пропозиції стати писарем російського посольства у Відні. Свій вчинок він пояснював тим, що не хотів працювати на цивільній посаді за кордоном, а хотів удома (в Києві — М. Д.) стати вчителем⁴¹. І. Фальковський викладав у Київській академії більше 20-ти років і в 1803 р. став її ректором.

У 1776 р. за кордон виїхав студент Київської академії Андрій Ставицький. Два роки він навчався в Умані, яка тоді належала Польщі, а після цього відправився до Угорщини і зупинився у Відні з метою знайти місце при російському посольстві⁴². Йому порадили звернутися до

³² Там же, арк. 41—42.

³³ Там же. Рукописний відділ. Рук. № 725 (580), арк. 161.

³⁴ АДКА. (Отд. 2, г. 1721—1795). Реестр книг для умножения библиотеки.— 1907.— Т. 4.— С. 291—293.

³⁵ ЦНБ АН УРСР. Рукописний відділ. Catalogus librorum bibliotheca Academiae Kioviensis 7 (369) с., 1. 11—147.

* Католицький орден монахів-піаристів заснований у 1607 р. в Римі з метою створення шкіл для юнацтва. Його вплив поширювався на Іспанію, Чехію, Моравію, Австрію та Угорщину. В гімназіях ордену піаристів мали можливість навчатися студенти різних національностей і віросповідання.

³⁶ Булашев Г. Ириней Фальковский // ТКДА.— 1883.— Т. 2.— С. 249.

³⁷ Sternberg J. Kievi diákok Magyarországon a 18. században // Utak, találkozások, emberek.— Uzsgorod, 1974.— S. 30—36; Штернберг Я. Студенти і вихованці Київської академії в Угорщині // Укр. іст. журн.— 1965.— № 4.— С. 107—108.

³⁸ Кулаковский П. Начало русской школы у сербов в 18 веке // Отделение русского языка и словесности импер. Акад. наук.— 1903.— Кн. 3.— С. 278.

³⁹ Хижняк З. І. Києво-Могилянська академія.— К., 1981.— С. 233.

⁴⁰ ЦНБ АН УРСР. Рукописний відділ. Рук. № 699 (621), арк. 40.

⁴¹ Там же, арк. 65—66.

⁴² Сербеников В. Указ. статья.— С. 374.

І. Фальковського, який проживав у той час в Братиславі. Прибувши туди, А. Ставицький за допомогою І. Фальковського добився у ректора Братиславського ліцею, щоб його прийняли в конвікт, заснований при навчальному закладі для бідних студентів⁴³. З першої зустрічі А. Ставицького та І. Фальковського у Братиславі почалася їхня міцна дружба.

В списках студентів Братиславського ліцею за 1778 р. записано, що А. Ставицький 27 років родом з м. Стародуб⁴⁴. У Братиславі він прослухав курс філософії, історії (в тому числі російської), географії, арифметики, єврейської та німецької мов⁴⁵. А. Ставицький навчався у ліцеї до 1780 р., після чого разом з І. Фальковським переїхав до Токаю в Російську комісію для розведення винограду і заготівлі вин для царського двору. Там вони познайомилися з А. Пекаліцьким, який після закінчення Академії в 1780 р. був направлений на місце покійного Ю. Фальковського. А. Пекаліцький навчався і працював в Угорщині шість років, зокрема вів практичні заняття з грецької мови з греками, які знаходилися на той час у Токаї⁴⁶.

В рукописному відділі ЦНБ АН УРСР збереглася частина листування А. Ставицького, І. Фальковського і А. Пекаліцького. Це дає можливість частково познайомитися з життям українських студентів за кордоном⁴⁷. Спільність наукових інтересів і поглядів на життя зближувала цих трьох людей. Між ними встановилися теплі та дружні стосунки, які під час навчання за кордоном, а потім і в Києві проявлялися у взаємній моральній та матеріальній підтримці.

В 1782 р. А. Ставицький повернувся до Києва, де був призначений викладачем граматики, історії та географії Київської академії. Пізніше туди приїхав І. Фальковський, який тимчасово проживав у А. Ставицького⁴⁸. В 1786 р. з Токаю прибув А. Пекаліцький і за рекомендацією І. Фальковського та А. Ставицького з 1788 р. викладав в Академії грецьку мову⁴⁹.

В списку викладачів Київської академії другої половини XVIII ст. наведено прізвище Самуїла Храпанова, який народився в Угорщині. Спочатку він навчався у Пряшівській гімназії (Східна Словаччина), а потім у Братиславі. З 1797 р. С. Храпанов викладав в Академії німецьку мову⁵⁰. Вірогідно, що його переїзд до Києва пов'язаний з порадою і допомогою українських студентів, з якими він міг познайомитися під час навчання у Братиславі. Ймовірно, таким же шляхом поступили до Київської академії деякі серби — випускники Братиславського ліцею.

У списку студентів, які навчалися в 1789 р. у Братиславі, значиться 16-річний Деметр Параскевич з м. Токая, сім'ї торговця⁵¹. Деметр був родичем Дмитра Параскевича, придворного комісара Російської комісії в Токаї⁵².

Студенти Київської академії, які бажали закінчити своє навчання за кордоном, відправлялися до Угорщини і знаходили там підтримку, головним чином, з боку російського посольства у Відні й Токайській комісії. Вони добиралися до Братислави різними способами: з купецькими валками, військовими командами. Більшість українських студентів приходили до Угорщини з торговими караванами, які прямували до Токаю. 2 січня 1757 р. Київською губернською канцелярією були видані паспорти І. Велисару, двом служителям і студенту Київської академії

⁴³ Петров Н. И. Указ. статья.— С. 472.

⁴⁴ AKEL Bratislava. Matricula scholae Posoniensis.— L. 226.

⁴⁵ AKEL Bratislava. Diarium scholastic 1760—1782.— L. 36.

⁴⁶ Петров Н. И. Указ. статья.— С. 473.

⁴⁷ ЦНБ АН УРСР. Рукописний відділ. Рук. № 699 (621).

⁴⁸ Петров Н. И. Указ. статья.— С. 477.

⁴⁹ Серебренников В. Указ. статья.— С. 395.

⁵⁰ Там же.— С. 400.

⁵¹ AKEL Bratislava. Matricula scholae Posoniensis.— L. 734.

⁵² Центр. держ. арх. давніх актів СРСР, ф. 276, оп. 1, спр. 709, арк. 1—4

(далі — ЦДАДА СРСР).

для проїзду до цього міста⁵³. За архівними документами можна встановити їхню дорогу з Києва до Токаю, яка проходила через Фастів на Чудне, Полонне, Ізяслав, Броди, Жовкву, міста Пряшов і Кошіце (Східна Словаччина)⁵⁴. Цим же шляхом до Угорщини потрапляли й інші студенти Київської академії.

Російська комісія в Токаї проіснувала більше 50 років (1733—1798)⁵⁵. З її діяльністю безпосередньо пов'язане навчання українських студентів у Братиславському ліцеї, про що свідчать знайдені нами відомості.

У науковій літературі діяльність Російської токайської комісії в Угорщині досліджується в основному з економічного боку⁵⁶. Її головною метою була закупівля угорських вин. Однак завдання комісії були значно ширші від просто економічних. Вона діяла і як російський політичний та культурний центр в Угорщині. Через її комісарів до російського уряду надходили відомості про події в цій країні. Своєрідну роль комісія відігравала у ставленні до слов'янського населення Угорщини, зокрема сербів. У 1752 р. до кабінету російського імператора та колегії іноземних справ надійшла скарга барона Бретлаха на комісара Токайської комісії полковника Ф. С. Вишневського, в якій йшлося про те, що він посилав людей сербської нації, громадян Угорщини, як російських перевізників вина до Росії, і цим надавав їм захист⁵⁷.

Токайська комісія відіграла також значну роль при вербуванні слов'яно-сербського населення Угорщини в гусарські полки російської армії. Їх створення мало велике політичне та міжнародне значення. У цих полках служило багато представників західнослов'янських народів, які шукали захисту від Туреччини, Австрії та Угорщини в Росії.

Зміцнювалися зв'язки Токайської комісії з українськими студентами в Угорщині. Її керівники запрошували студентів Академії на посади перекладачів і настоятелів у Комісію і сприяли їх навчання. Академія сама заохочувала своїх вихованців продовжувати навчання в зарубіжних навчальних закладах і запрошувала їх після повернення до Києва працювати викладачами.

Навчаючись у Братиславському ліцеї, українські студенти не користувалися привілеями, а жили так само, як інші учні, тобто перебували в тяжкому матеріальному становищі. Про це свідчать записки і листи І. Фальковського та А. Ставицького. Тільки діти заможних батьків мали матеріальну підтримку.

Студенти з України після закінчення ліцею у Братиславі продовжували вчитися у навчальних закладах Західної Європи або поверталися на батьківщину, щоб передати набуті знання своєму народові. Після повернення вони працювали в основному як викладачі Київської академії або інших шкіл на Україні та в Росії.

Знайдені архівні матеріали свідчать про перспективу дальшого дослідження теми навчання і діяльності українських студентів у Братиславі. Систематичні архівні пошуки обіцяють відкрити нові факти про навчання українців у Братиславі, а отже, й нові сторінки в історії слов'яцько-українських зв'язків.

Используя неизвестные до сих пор архивные документы и материалы, автор приводит новые данные об учебе и деятельности украинских студентов в Братиславском лицее в XVIII в.

⁵³ Центр. держ. іст. арх. УРСР, ф. 59, оп. 1, спр. 2066, арк. 6.

⁵⁴ Там же, спр. 1778, арк. 27.

⁵⁵ Полное собрание законов Российской империи.— Т. 25.— № 18337.— С. 45—46.

⁵⁶ Рачинский А. Русские комиссары в Токае в XVIII в. // Русский вестник.— 1875.— Т. 119.— С. 182—218; Tardy L. A Tokaji Borväsarló Bizottság története (1733—1798).— Sárospatak, 1963.— 200 s.; Штернберг Я. И. Из истории экономических и культурных связей между Россией и Венгрией в XVIII в. // Международные связи России в XVII—XVIII вв.— М., 1966.— С. 381—409.

⁵⁷ ЦДАДА СРСР, ф. 14, оп. 1, спр. 134, арк. 423—425.